

Літературно-музична композиція, присвячена Лесі Українці:

„Лесина пісня”

Перша частина.

Темно. Праворуч у глибині сцени - рояль. Трохи оддалік - письмовий стіл. Леся Українка пише за столом. На сцені ліворуч - крісло, в якому сидить Ведучий. За роялем - піаніст. Звучать перші такти "Місячної сонати" Бетховена. З початком тексту музика поступово затихає.

Леся Українка: Як я люблю оці години праці.

Коли усе навколо затиха

Під владою чаруючої ночі,

А тільки я одна неподоланна

Врочистую одправу починаю

Перед моїм незримим олтарем

Летять хвилини - я не прислухаюсь

Ось північ вдарила - найкращий праці час, -

Так дзвінко вдарила, що стрепенулась тиша

І швидше у руках забігало перо.

Години йдуть - куди вони спішаються?

Мені осіння ніч короткою здається,

Безсоння довге не страшне мені,

Воно мені не грозить, як бувало,

Непевною і чорною рукою,

А вабить лагідно, як мрія молода,
І любо так, і серце щастям б'ється,
Думки цвітуть, мов золоті квітки,
І хтось немов схиляється до мене
І промовляє чарівні слова...

Ведучий: Життя її було піснею. Піснею мужності і любові, натхненною думою про Україну. Співала чарівна сопілка, і марево мрій карбувалось у геніальні рядки поезій:

Як я умру, на світі запалає
Покинутий вогонь моїх пісень.

...Вічний вогонь!

На сцені знову з'являється постать Лесі Українки.

Леся Українка:

На шлях я вийшла ранньою весною
І тихий спів несмілий заспівала,
А хто стрічався на шляху зо мною,
Того я щирим серденьком вітала:
"Самій не довго збитися з путі,
Та трудно з неї збитись у гурті".
Я йду шляхом, пісні свої співаю;
Та не шукайте в них пророчої науки,
Ні, голосу я гучного не маю!
Коли ж хто сльози лле з тяжкої муки,
Скажу я: "Разом плачмо, брате мій!"
З його плачем я спів з'єднаю свій.
Чи тільки терни на шляху знайду,
Чи стріну, може, де і квіт барвистий?
Чи до мети я певної дійду,

Чи без пори скінчу свій шлях тернистий?

Бажаю так скінчити я свій шлях,

Як починала: з співом на устах!

Співак виконує романс М.Стеланенка на слова Лесі Українки "До тебе, Україно", після закінчення якого на сцену виходить Перша ведуча. Виходу її передує зауваження Ведучого.

Голос ведучого (в мікрофон): "З творів, з листів Лесі Українки, а також із спогадів рідних, друзів, сучасників її постає перед нами незабутній, полум'яний образ видатної поетеси." Після паузи: Із спогадів Лідії Шишманової-Драгоманової - двоюрідної сестри Лесі Українки. Після цих слів перша ведуча починає.

Перша ведуча: "Я пам'ятаю Лесю трохи не з першого року її життя.

Пам'ятаю гарний великий дім з величезним садом у Новгороді -

Волинському. В домі та саду царюємо ми - діти, особливо старший брат Лесі - Михайло. Щасливі дитячі спогади!

Пам'ятаю, як возили нас на возі кожного дня гуляти, брали навіть кілька разів на полювання на цілий день. Ми, діти, бігали лісом за ягодами і слухали, як собаки гонять зайд я. Леся тим часом сиділа і плела віночки з квіток та жита і співала вже трошки зі мною та мамою своїх українських пісень. Ніщо так сильно, як пісні, не нагадує про рідний край і не ворушить таким жалем по йому нашу душу! От так-то сидить маленька Леся, держить віночок з волошок і співає з нами тихесеньким голосом. А навкруги чарівний літній український вечір".

Виконується твір Е.Юцевича на слова Лесі Українки "Ой здається - не журюся".

Виходить друга ведуча.

Друга ведуча: "Леся була дуже музикальною від природи, кохалася в пісні, розуміла добре музику. Голос у неї був невеликий, але чистий, м'який. Найулюбленішим для неї був дует Лисенка "Коли розлучаються двоє", який вона любила наспівувати першим і другим голосом.

Перша ведуча: Згадує Галина Лисенко (Пауза). "Влітку Леся приїхала на хутір Зелений Гай, що біля Псла в Гадячі, а коли приїхала, то сказала мені:

- Ось, Галю, як собі хочете, а доки я тут, ви будете мені щодня співати таткові романси.

- Ну що ж, - кажу, - раз повинна, то й буду співати. І щодня, як тільки спадала спека, Леся кликала мене на веранду і заставляла співати романси мого батька, Миколи Віталійовича Лисенка, на слова Франка, Олеся, Гейне.

Співачка виконує романс М.Лисенка "Смутної провести".

Друга ведуча: Під впливом Лисенкової музики і розмов з самим Лисенком Леся захопилася збиранням народних пісень. Згадує Варвара Дмитрук: "Щонеділі посилала мене скликати дівчат до себе. Збиралися ми під каштанами в садку. Пригощала Леся всіх, а тоді веселилися, танцювали, пісень своїх співали. А Леся сидить і слухає. Сподобається яка пісня їй особливо, вона ще раз попросить заспівати та й запише слова. А щороку скликала вона до себе селян на свято Тараса Шевченка. Портрет Шевченка великий такий був, рушником прикрашений. Сама ж Леся й вишивала. Сідала вона ото під портретом брала "Кобзаря" до рук і всі нам вірші читала та про Тараса Григоровича розповідала. Читає вона "Гайдамаків", а сама аж палає, очі сяють, тремтить уся, як дійшла до того місця де Гонта вбиває своїх синів, - не витримала, схилилася голівкою на книжку й заплакала".

З'являється Ведучий. Ведуча виходить

Ведучий: "Перший раз я бачив Лесю Українку... 1898 року, - розповідає Євген Кротевич український радянський письменник, якому в молоді роки довелося кілька разів бачити Ларису Петрівну і чути її читання. Сталося це в так званому "Літературно-артистичному товаристві", яке мало своє приміщення у Києві на Рогнединській вулиці. У цьому товаристві і відбулося в листопаді 1898 року урочисте відзначення століття з часу виходу в світ "Енеїди" І.П.Котляревського і одноразово з цим відзначалося століття української нової літератури. У доволі просторій, але низькій і задушній залі набилося вкрай людей. Після доповіді Івана Стешенка про створення "Енеїди" та про українську літературу за сто років відбувся концерт. На ньому, крім співів хору Миколи Віталійовича Лисенка й артистичного читання уривків з "Енеїди", виступив спочатку видатний оперний співак Олександр Пилипович Мишуга, а потім Микола Карпович Садовський, який з властивою йому, незабутньою мені ніколи, теплотою прочитав шевченківське "На вічну пам'ять Котляревському". І, як завжди, останнім . у концерті вийшов на естраду великий майстер художнього читання Михайло Петрович Старицький. На цей раз, крім свого вірша, присвяченого творцеві "Енеїди", Михайло Петрович прочитав принагідний до святкування вірш Лесі Українки "На столітній ювілей української літератури").

У кожного люду, у кожній країні
Живе такий спогад, що в його давнині
Були золоті віки,
Як пісня і слово були у шанобі
В міцних сього світу; не тільки на гробі
Складались поетам вінки.
За пишні хрїї, величнї оди

Король слав поетам співцям нагороди,
Він славу їх мав у руці;
За ввічливі станси, гучні мадригали
Вродливиці теж нагороду давали,
Не знали погорди співці.
Так... в кожній країні є спогади рамі
Нема тільки в тебе їх, рідний мій краю!
Були й за гетьманців співці;
З них деякі вічні співи зложили,
А як їх наймення?
І де їх могили,
Щоб скласти хоч пізні вінці!
Ті вічні пісні, ті єдинії спадки
Взяли собі другі поети нащадки
І батьківським шляхом пішли;
Ніхто їх не брав під свою оборону,
Ніхто не спускався з найвищого трону,
Щоб їм уділяти хвали.

Леся Українка:

Слово, чому ти не твердая криця,
Що серед бою так ясно іскриться?
Чом ти не гострий, безжалісний меч,
Той що здійма вражі голови з плеч?...
Повільно відходить у глиб сцени.

*З'являється співачка. Вона виконує романс П.Гайдамаки на слова Лесі
Українки "Горить моє серце"...*

Леся Українка:

Всі наші сльози тугою палкою
Спадуть на серце - серце запалав...
Нехай палає, не дає спокою,
Поки душа терпіти силу має.
Коли ж не стане сили, коли туга
Вразить украй те серденько зомліле,
Тоді душа повстане недолуга,
її розбудить серденько зболіле.
Як же повстане - їй не буде впину,
Заснути знов, як перш, вона не зможе,
вона боротись буде до загину;
Або загине, або переможе.
Або погибель, або перемога –
Сі дві дороги перед нами стане...
Котра з сих двох нам судиться дорога?
Дарма! Повстанем, бо душа повстане.
Так, плачмо, браття! Мало ще наруги,
Бо ще душа терпіти силу має;
Хай серце плаче, б'ється, рветься з туги,
Хай не дає спокою, хай палає.

Друга частина.

*Ліворуч у кріслі – Леся Українка. Пише листа. Праворуч - Ведучий.
Виконується романс К.Стеценка "Стояла я і слухала весну". З початком
музики Леся Українка піднімає голову, слухає.*

Леся Українка:

Люба мамочко! Один мій новий знайомий, що був тут літом у Криму (я написала тобі про нього свого часу - Сергій Костянтинівич Мержинський - дуже заінтересований моєю "Трояндою", яку я йому, написав мені на сих днях з Мінська, де він постійно живе, що туди має приїхати Кропивницький з трупом і що я добре б зробила, коли б послала йому, Мержинському, свою драму.

Ведучий: Довелось мені бути в Гадячі на хуторі Косачів. Одного разу надвечір відбувалась прогулянка човном, були Рада Драгоманова, Леся і Сергій Мержинський. Мержинський дуже красивий, але вигляд мав хворобливий і сумний, до того ж був мовчазним та стриманим і, як мені пригадується, чомусь завжди з опущеними очима. Леся була до нього уважна і, здається, дуже близько приймала його хворобливий стан. Але чудова природа брала своє, і загальний настрій був веселий і безтурботний.

Леся Українка:

Люба Лілічко, дорога моя сестричко! Сергій Костянтинівич учора ввечері поїхав, ми з ним ранком були на хуторі, чимало ходили так, що я таки добре втомилась. Сергій Костянтинівич ще раз тобі кланявся і просив нагадати, щоб ти не забувала про нього.

Піаніст за роялем починає грати вступ і мелодію "Стояла я і слухала весну" К.Стеценка. З початком тексту читця музика поступово стихає.

Леся Українка (встає):

Я не кохаю тебе і не прагну дружиною стати,
Твої поцілунки, обійми і в мріях не сняться мені.
В мислях ніколи коханим тебе не одважусь назвати:

Я часто питаю себе: чи кохаю? - Одказую: "Ні":
Тільки ж як сяду край тебе, серденько, мов птиця, заб'ється,
Дивлюся на тебе й не можу одвести очей.
І хоч з тобою розстанусь, то в думці моїй застається
Наче жива, твоя постать і кожнеє слово з речей
Часто я в думці з тобою великі розмови проваджу,
І світять, як мрія, мені твої очі, то зорі сумні...
Ох, я не знаю, мій друже, сама я не зважу -
Коли б ти спитав: - "Чи кохаєш? - Чи я б тобі мовила:
"Ні"?"

*Леся сідає у крісло. Виконується романс П. Гайдамаки на слова Лесі
Українки "Нічка тиха й темна була".*

*Виконується романс М. Степаненка на слова Лесі Українки
"Коли сниться мені".*

Леся Українка:

Все, все покинуть, до тебе полинуть,
Мій ти єдиний, мій зламаний квіте!
Все, все покинуть, з тобою загинуть,
то було б щастя, мій згублений світе! (Встає)
Стать над тобою і кликнуть до бою
Злую мару, що тебе забирає,
Взять тебе в бою чи вмерти з тобою,
З нами хай щастя і горе вмирає.

*(Піаніст починає грати траурний марш з сонати Бетховена N12.
Наступний монолог виконується на фоні музики):*

Життя моє досить трагічне. Я мушу бути найспокійнішою від усіх, хоч я,

власне, найменше маю ілюзій, а через те й надії. Щодня мій друг розмовляє (отим своїм безгучним голосом, немов шелестом) про те, як ми вкупі за границю поїдемо в Швейцарію, як то гарно зустріти там весну...А я весни так боюся, так боюся, як... того, чого не можу назвати. І я кажу йому, що поїду з ним, що буду з ним, аж поки він поправиться... У сьому правда, те, що я не покину його, я з ним останусь, поки буде його, я з ним останусь, поки буде треба.

(Музика похоронного маршу продовжується.)

Уста говорять: "Він навіки згинув!"

А серце каже: "Ні, він не покинув!"

Ти чуєш, як бринить струна якась тремтяча?

Тремтить-бринить, немов сльоза гаряча,

Тут в глибині і б'ється враз зі мною;

"Я тут, я завжди тут, я все з тобою!"

Так, завжди, чи в піснях забути хочу муку,

Чи хто мені стискає дружньо руку,

Чи любая розмова з ким ведеться,

Чи поцілунок на устах озветься

Струна бринить лагідною луною:

"Я тут, я завжди тут, я все з тобою!"

Чи я спущусь в безодні мрій таємні,

Де постаті леліють ясні й темні,

Незнані й знані, і наводять чари,

І душу опановують примари,

А голос твій бринить, співа з журбою:

"Я тут, я завжди тут, я все з тобою!"

І кожний раз, як стане він бриніти,

Тремтять в моєму серці тії квіти,

Що ти не міг їх за життя зірвати,

Що ти не хтів їх у труну сховати,
Тремтять і промовляють враз зо мною:
"Тебе нема, але я все з тобою!"
(Музика досягає кульмінації і обривається.)
...Порвалася нескінчена розмова
Тремтить вона, мов порвана струна,
В моєму серці. Від одного слова
Розкрилася в душі моїй труна.
Повстала туга, сном важким приспана,
Повстала велетом і досягла до хмар,
Жаль запалав, прибоєм океана
Загомонів його страшний пожар.

Романс Я.Степового на слова Лесі Українки "Тетьте думи!"

Леся Українка:

Хто вам сказав, що я слабка,
Що я корюся долі!
Хіба тремтить моя рука,
чи пісня й думка кволі?
Ви чули, раз я завела
жалі та голосіння, -
то ж була буря весняна,
а не сльота осіння.
А восени... яка журба,
чи хто цвіте, чи в'яне,
тоді й плакучая верба
злото-багряна стане.

Коли ж суворая зима
покриє барви й квіт й, -
на гробі їх вона сама
розсипле самоцвіти.

Ведучий: Із спогадів Остапа Лисенка (встає); "Востаннє я бачив Лесю на літературному вечорі. Важка хвороба випила дівочий рум'янець, тривожні думи прорізали глибокі зморшки на чистому, благородному чолі, лише очі пламеніли давнім юним вогнем. У цьому виснаженому тілі щохвилини заявляв про себе могутній дух борця. Зібралось багато молоді. Лесю, що сиділа поруч з матір'ю, усі одразу впізнали. - Леся серед нас, наша Леся... - пішло по залі. - Ларисо Петрівно, прочитайте нам щонебудь, - попросив набравшись храбрості, юнак в студентській формі. "Досвітні огні!", "Досвіті огні" - почулося з усіх кінців зали. І ось Леся на невеликій естраді. Молодь довго аплодує своїй улюбленій поетесі. Леся Українка піднімає руку, немов хоче погасити цей шквал щирого захоплення і пошани. Настає тиша. Напружена тиша. І серед неї нарастають слова, вони, мов снігова хуртовина, заповнили зал і всіх, хто був у ньому, підхопили і понесли..."

Леся Українка:

Ніч темна людей всіх потомлених скрила
Під чорні широкії крила.
Погасли вечірні огні;
Усі спочивають у сні.
Всіх владарка ніч покорила.
Хто спить, хто не спить - покорись темній силі!
Щасливий, хто сни має милі!
Від мене сон милий тіка...

Навколо темнота тяжка,
Навколо все спить, як в могилі
Приваддя лихі мені душу гнітили,
Повстати ж не мала я сили.
Зненацька проміння ясне
Од сну пробудоло мене, -
Досвітні огні засвітили!
Досвітні огні, переможні, урочі,
Прорізали темряву ночі,
Ще сонячні промені сплять, -
Досвітні огні вже горять,
То світять їх люди робочі.

Ведучий:

Велика дочка України втілила в своїй творчості кращі почуття
свого народу - його гідність, його мужність, його непохитність у
боротьбі за свободу й правду, його горду силу. Вона безсмертна, як
безсмертний народ.

Твого слова співучого сила
Кличе нас до щасливих висот.
У піснях свій народ ти любила -
І тебе не забуде народ.